

ACC. N:R M. 16694:1-6.

Landskap: Småland..... Upptecknare: Elisabeth Lundin.....
Härad: S. Möre..... Berättare: Karl Gustav Nyrén.....
Socken: Ljungbyhelms storkommun..... Berättarens yrke: f.d. sadelmakare.....
Uppteckningsår: 1965..... Född år 1894 i Ljungby församling.....

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

När den nya tiden kom till bygden. s. 1-6.

LWF 73

Skriv endast på denna sida.

ACC. N:R M. 16694: /

När den nya tiden kom till bygden.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

"Den mesta jorden i Ljungby ägs nu, liksom förr av 'herrarna' på storgodsens (300 - 400 tunnlands areal) men även av 'vanliga' bönder (70 - 80 tunnlands areal). Herrarna är naturligtvis också bönder och har alltid varit det.

Här har alltid funnits kollossalt stora klasskillnader, som i viss mån råder än i dag. En del saker numera är 'chockerande'. Man säger du till varandra, och nästan vem som helst kan vara jämlike med en jämnårig, som en annan förr skulle sett upp till som en kunglig person.

Storgodsägare och ståndspersoner umgicks inte med bönder förr och gör det inte nu heller. De höll sig till varandra och ämbetsmännen i städerna.

De andra befolkningskategorierna umgicks inte med stadsbefolkningen, såvida de inte hade släktingar där.

Hantverkare och bönder höll sig var för sig, hantverkarna var ju 'några hål lägre på rangskalan'. Först på senare år är det ändrat, 'den ene är precis lika som den andre'. Men förhållandet dem emellan har alltid varit gott, man behövde ju varandra.

Bland godsens anställda utgjorde rättaren, kusken, trädgårdsmästaren och förmannen en 'överklass i underklassen', och kunde t. ex. inte bjuda drängen med på sina kalas.

ACC. N:R M. 16694:2.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

De bönder som inte klarade sig med enbart familjens arbetskraft hade dräng. Han betraktades som familjemedlem och fick mat och logi förutom lönen. Numera finns det nästan inga drängar kvar.

Inga andra än statare fick lön i natura. En statare hade 100 kronor om året plus staten, mjöl, säd, mjölk, potatis, ved och hyra. Efter 1920 års strejk, Mörekonflikten, upphörde naturabetalningen helt.

Den första handelsboden i Ljungbyholm byggdes av en man härifrån, Frans Pettersson, omkring 1870-80. Han sålde sill, fläsk, smör, mjöl, träskor, fotogen och en smula textil, nästan bara mollskinnsbyxor och arbetskläder. När jag var liten kunde man köpa tyg, till annat än arbetskläder, av kringvandrande västgötaknallar och judar. Judarna sålde dessutom en del krims-krams. Bondhustrurna vävde litet själva, och det förekommer fortfarande att man väver i hemmen men numera inte till kläder. En del köpte sitt tyg i stan.; det fanns väl t.o.m. några bönder som alltid köpte färdiga kläder där. Annars gick folk till skraddaren.

Min farmor kom alltid ner varje födelsedag med tyg till två skjortor. Det hade hon vävt själv av oblekt garn, och skjortorna var gula och litet styva i början. I övrigt använde vi inte hemvävda tyger. Mor, som var finsömmerska och sydde till herrskapet, brukade köpa material till familjens kläder i manufakturaffären i stan. Somligt sydde hon själv, annat gick vi till skraddaren med. 1912 köpte

jag min första kostym i stan. Det kommer jag ihåg, för den skulle jag ha till ett alldeles speciellt tillfälle.

Bland ståndspersonerna ansågs det ända till 20-talet inte fint att handla i ortens lantaffärer (de blev så småningom tre stycken). De köpte allt i stan.

Varje by har haft bystämma varje första maj och har det fortfarande. Åtminstone skall de ha det för att förhandla om byvägar m.m.. En bonde sa härom dan att han var arg för att hans by inte kallat till stämma på flera år, 'för det ska man ju göra'. Det är byfogden, eller åldermannen, som han kallas ibland, som kallar samman folket. Fogden väljes men inte varje år. Han sitter så länge han vill. Så har det varit så länge jag minns och enligt vad jag har hört från förr i tiden. Efter bystämman hölls förr ett hejdundrande kalas, men nu är det inga stora apparater. 'Man tar sig en kaffegök och blir litet på pickalurven.' Inga godsägare är med då. Byhandlingarna har nog byfogden.

Den första andelsföreningen som jag minns var mejeriföreningen. Den bildades på 1800-talets slut. Men här finns mest storgods, och de har var och en haft sina saker.

Omändringen av jordbruket skedde väl främst när oljeväxterna, d.v.s. raps, kom på 30-talet. Större omläggningar hör till de senaste år-

ACC. N:R M. 16694:4

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

tiondena. Förbättringar har kommit pö om pö, och bönderna har mer och mer specialiserat sig. Lantbruksmöten hålles sedan ett 30-tal år tillbaka och har haft en del att betyda för förbättringarna.

Landsvägen här har varit alldeles förskräcklig, spårig och gyttjig. Långt in på 20-talet kunde man fastna med galoscherna i gyttjan en regnig dag. Bönderna körde ut grus av mer eller mindre lämplig sort på var sitt stycke och så kom länsman eller landsfiskalen och inspekterade en gång om året. Sedan kom vägstyrelsen och vägkassan till, men bönderna fortsatte att sköta var sitt stycke ända tills vägförvaltningen övertogdet. Då först blev det en kollossal förbättring.

Järnvägen kom 1899 och lades ner 1965. Den innebar en väldig förändring, hela kulturen steg därmed. Man kom mer i beröring med varandra. Stan kom närmare. Tidigare hade man inte så stor kontakt med staden och åkte inte dit så ofta. Bönderna, som hade hästskjuts, for dit och torgade. När järnvägen kom, kunde gods lättare transporteras till och från gårdarna. Postgången blev bättre. Poststation har förresten funnits i Ljungbyholm i över 100 år med postmästare och gångpost. Vidare miste gästgiveriet sin betydelse i och med järnvägen. D. v. s. det gästgiveri som tillhandahöll skjuts. Angående Vassmolösa gästgivaregård så gjordes den representativ i

senare år, och då blev det allt vanligare att folk höll middagar där i stället för hemma.

Inga binäringar har bedrivits här i trakten. Yrkeshantverkare skötte allt hantverk. En del av de större gårdarna hade kvarnrörelser och malde även böndernas säd. Senare kom en period, då dessa gårdar hade egna små el-verk. En väldigt stor förändring inträffade på 20-talet då andelsföreningar bildades, som köpte energi från sydkraft. Elektriciteten innebar en ännu större förändring än järnvägen.

Emigrationen härifrån har på 1900-talet varit ytterst liten. Folk som for ville tjäna pengar, och lyckades det för den ene, så for den andre med.

Lantbrukarna hade stoppade möbler förr liksom nu. I statarhemmen fanns t.ex. pinnsoffor och "lusaskar", stoppade soffor, som vi inte gärna tog emot på verkstaden för reparation eller omstoppning. I mitt barndomshem fanns såväl gardiner och tapeter som köksspis och stoppade möbler.

'Vi hade allt litet böcker hemma'. Min far läste mycket. I allmänhet hade folk litet romaner och naturligtvis postillor. Det fanns folk, som tog hem boklådor från bokförlagen och auktionerade ut,

ACC. N:R M. 16694:6.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

när jag var 15-16 år. Och så fanns det bibliotek.

Min mor var litet vidskeplig. Nästan alla gamla gummor var det, och gubbarna med tror jag. Om en hund skällde om kvällen blev det ett förfärligt oväsen bland gummorna: "vem ska dö nu då !" Det var ett förskräckligt tjabb. Samma sak hände om de hörde en uv på kvällen och om kniv och gaffel kom i kors betydde det död och ofärd. De yngre skrattade åt det. 'Sånt slipper man gudskelov nu'.

Väckelserörelsen har inte spelat någon roll här.

Moraliska och religiösa förändringar är högst individuella. 'De gamla då som nu förfasade sig över ungdomens råhet och tilltag och saker som de tyckte var otrevliga. T. ex. att ungdomen var ute och dansade och levde litet. Vad som är syndigt har inte förändrats, men förr brydde man sig mer om ifall saker och ting var syndiga eller ej och föräldrarna inpräntade i barnen vad de fick göra och vad som var förbjudet.